

Docentenhandleiding *Beter schrijven in Praktijk Leren 1*

Bachelor Verpleegkunde, Hogeschool Utrecht, 8 oktober 2019

Vanaf studiejaar 2019/2020 starten we in de bachelor Verpleegkunde van de Hogeschool Utrecht (HU) bij het stageonderwijs – ook wel Praktijk Leren 1 (PL1) – met schrijfonderwijs gekoppeld aan de stageopdrachten. Uitgangspunt is onderstaand stappenplan voor schrijven (zie afbeelding). In deze docentenhandleiding *Beter schrijven in Praktijk Leren 1* lees je hoe jij als docent hieraan kunt bijdragen:

- In hoofdstuk 1 vind je de **bouwstenen** (oefeningen) die je kunt inzetten om met studenten te werken aan de verbetering van hun schrijfvaardigheid. Deze oefeningen sluiten aan bij de verschillende *Stappenplan voor schrijven*.
- In hoofdstuk 2 geven we een aantal **voorbeelden** van inpassing van deze bouwstenen in de lessen.
- In hoofdstuk 3 lees je over de **achtergronden** – het wat en waarom – van deze aanpak.
- Tot slot vind je in hoofdstuk 4 **leestips** over het verbeteren van schrijfvaardigheid.

Het idee is om deze *Beter schrijven*-aanpak vanaf studiejaar 2020/2021 verder door te trekken naar het Praktijk Leren in hogere studie jaren. Wij hopen daarom dat jullie je ervaringen – positief dan wel negatief – met ons delen, zodat we de aanpak daar waar nodig kunnen verbeteren. Feedback, vragen en opmerkingen zijn van harte welkom.

Carolien Veerman, carolien.veerman@hu.nl

Riet Ruben, riet.ruben@hu.nl

Hoofdstuk 1. Twaalf bouwstenen voor schrijfonderwijs

Hoe kun je als docent aan de slag met *Beter schrijven in Praktijk Leren 1*? In dit hoofdstuk vind je 12 bouwstenen – oftewel opdrachten - die je kunt inzetten in je onderwijs. De bouwstenen zijn geordend naar de vier stappen van het schrijfproces: voorbereiding, schrijven van een eerste versie, herschrijven en feedback vragen. Daarnaast is één bouwsteen aan reflectie gewijd.

Stap 1: voorbereiding

Bouwsteen 1: Oriënteren op opdracht

Doel: studenten weten waar ze naar toewerken.

Inhoud/vorm: laat studenten aan het begin van PL-onderwijs uitzoeken wat ze moeten inleveren.

Welke onderdelen, hoeveel pagina's, welke inleveren, waarop wordt beoordeeld, wie gaat beoordelen e.d.? Laat studenten dit aan elkaar presenteren.

Bouwsteen 2: Oriënteren op de inhoud

Doel: studenten verkennen het onderwerp waarmee ze aan de slag willen.

Inhoud/vorm: laat studenten brainstormen over onderwerp. Wat weten ze al? Welke informatie hebben ze nog nodig? Wat kan de lijn van hun verhaal worden? Dat kan op verschillende manieren:

- Laat studenten ideeën op geeltjes opschrijven en naderhand ordenen.
- Laat studenten een mindmap maken.
- Laat de studenten een rationale maken: wat is het standpunt. Wat zijn de argumenten voor dit standpunt? Welke argumenten kunnen ze tegen dit standpunt bedenken? Welke onderbouwing hebben ze voor deze argumenten. Je leest meer over het maken van een rationale op [Canvas](#).
- Laat studenten tot slot nadenken over welke informatie ze nog niet hebben? Wat moeten ze nog opzoeken of uitzoeken?

Bouwsteen 3: Schrijven om je gedachten te ordenen, onderwerp te verkennen, oefenschrijven

Doel: studenten leren hoe ze schrijven kunnen gebruiken om hun gedachten te ordenen.

Inhoud/vorm: geef studenten de opdracht om over één onderwerp alles op te schrijven wat ze weten. Geef ze daar 5 tot 10 minuten voor. Nodig ze uit om door te schrijven en hun innerlijke criticus even uit te schakelen. Wat is het resultaat? Hebben ze nieuwe inzichten gekregen? Wat levert dit op voor hun eindproduct?

Bouwsteen 4: Tekstschema of schrijfplan maken

Doel: studenten hebben een verhaallijn liggen voor een deel van de tekst.

Inhoud/vorm: studenten bereiden het schrijven voor. Ze zorgen dat ze alle informatie die nodig is, verzameld is (door onderzoek, aantekeningen e.d.). Vervolgens gaan ze in de les de verhaallijn bepalen. Ze doen dat door een schrijfplan te maken met behulp van vragen of thema's die ze op geeltjes schrijven. Daarna ordenen ze deze. Daarna vertellen ze dit in hun (sub)groep wat ze willen gaan schrijven, wat wordt de volgorde, waar leidt dit toe.

Bouwsteen 5: Tekstschema of schrijfplan maken met behulp van vaste tekststructuren

Doel: studenten hebben een verhaallijn liggen voor een deel van de tekst aan de hand van een vaste tekststructuur.

Inhoud/vorm: studenten oriënteren zich op vaste tekststructuren. Je kunt studenten hier zelf via Google op laten zoeken. Je kunt ze ook laten kijken op [Wikiwijs](#) of de [Taalwinkel](#) waar uitwerkingen staan van verschillende tekststructuren. Welke structuur of ordening past bij de tekst of het onderdeel dat zij gaan schrijven. Wat is dan een logische volgorde voor de verschillende elementen van hun verhaal? Laat de student dit uitwerken in een tekstschema of schrijfplan.

Stap 2: eerste versie schrijven

Bouwsteen 6: Schrijf de samenvatting

Doel: studenten hebben de verhaallijn liggen voor hun tekst, weten waar ze naar toe willen schrijven.

Inhoud/vorm: studenten hebben zich al georiënteerd op een opdracht. Met die bagage in hun hoofd vraag je ze de samenvatting alvast te schrijven. Ze krijgen daar 10 minuten voor. Daarna lezen ze de samenvatting voor. In tweede instantie kunnen ze aan de slag met het verder 'inkleuren' en uitbreiden van de samenvatting.

Bouwsteen 7: Eerste versie doorschrijven

Doel: studenten ervaren hoe het is om een eerste versie van een tekst vlot door te schrijven.

Inhoud/vorm: studenten hebben eerder al voorbereid wat ze willen gaan schrijven. De verhaallijn ligt klaar in de vorm van een ingevuld tekstschema of schrijfplan. Studenten krijgen 10 tot 20 minuten de tijd om geconcentreerd door te schrijven. Ze corrigeren niet. Dingen die ze op dat moment niet weten vullen ze later in. Na afloop: reflecteren op hoe dat was om te doen. Wat levert dit op?

Stap 3: herschrijven

Bouwsteen 8: Waar let je op bij verbeteren van je tekst?

Doel: studenten weten waar ze op moeten / willen letten bij reviseren van de tekst.

Inhoud/vorm: laat de studenten samen bedenken waar ze op kunnen letten bij het verbeteren van hun tekst of die van een ander. Ze kunnen hierbij gebruik maken van de opdrachtomschrijving, beoordelingsrubrics, inlevereisen, inhoudelijke eisen e.d. Wie is de lezer? Wat verwacht de docent? Wat vinden zij zelf belangrijk?

Bouwsteen 9: Je eigen tekst verbeteren

Doel: studenten krijgen handvatten om zelf hun eigen tekst te verbeteren.

Inhoud/vorm: klassengesprek over hoe je dat kunt doen. Tekst na het schrijven, altijd eerst even wegleggen. Uitprinten én hardop voorlezen is een sterk instrument om je tekst te verbeteren. Laat studenten uitspreken wat voor hen werkt! Laat ze ook oefenen met het verbeteren van hun tekst. Hoe vonden ze dat? Wat levert het op?

Stap 4: feedback vragen

Bouwsteen 10: Peer feedback vragen

Doel: studenten beoordelen elkaars teksten

Inhoud/vorm: studenten lezen elkaars teksten. Spreek met elkaar af waar je op let. Dat kan zijn op alles, maar bijvoorbeeld ook alleen op structuur, alinea's en verbindingswoorden. Geef concrete tips ter verbetering. Vertel elkaar ook wat je goed vindt aan de tekst die er ligt.

Reflectie

Bouwsteen 11: Reflectie op het schrijfproces

Doel: studenten zijn in staat om te reflecteren op hun eigen schrijfproces, zodat ze dit zelf kunnen bijsturen.

Inhoud/vorm: tijdens de oefening vraagt de docent na te denken over wat ze hebben aan de aangereikte strategieën. Waar werkt voor hen, wat vinden ze niet prettig? Waar zijn ze goed in, wat heeft aandacht? Andere vorm: vraag studenten in één woord te karakteriseren wat voor schrijver ze zijn. Ga daarover met elkaar in gesprek? Wat willen ze leren?

Product

Bouwsteen 12: Objectief en wetenschappelijk schrijven

Doel: studenten weten wat een objectieve en wetenschappelijke schrijfstijl inhoudt en kunnen dit toepassen.

Inhoud/vorm: laat studenten verkennen wat een wetenschappelijke/objectieve schrijfstijl inhoud. Laat ze zoeken op internet wat dit betekent. Laat studenten dit vervolgens toepassen op een tekst: geef ze een slecht voorbeeld. Hoe kunnen ze dit omvormen? Laat ze suggesties geven ter verbetering. Ze kunnen ook eigen teksten onder de loep nemen. Wat gaat er al goed? Wat kan beter?

Hoofdstuk 2. Aan de slag met schrijfonderwijs in het stageonderwijs voor jaar 1

Hieronder vind je een aantal concrete suggesties voor gebruik van de bouwstenen in het flankerend onderwijs in Praktijk Leren 1 (voor eerstejaars studenten) .

2.1 Bij de start van flankerend onderwijs: schrijfproces, oriënteren en planning van feedback

Lesdoelen:

- Studenten hebben inzicht in de stappen van het schrijfproces.
- Studenten hebben inzicht in hun eigen schrijfaanpak.
- Studenten starten met de oriëntatie op de eindproducten.
- Studenten maken afspraak met elkaar over feedbackmomenten.

Voorafgaand aan de les:

Als voorbereiding op de les laat je studenten het volgende doen:

- Student lees de inlevereisen die gelden voor het portfolioverslag;
- Student bekijkt de Canvaspagina Schrijven van stageopdrachten, verslagen en advies (alleen de openingspagina, niet de verdieping).
- Student maakt de test [Wat voor schrijver ben jij?](#) (HvA & UvA, z.d.). Vraag studenten om de uitslag mee te nemen naar de les.

Tijdens de les:

- Je besteedt in je les aandacht aan het stappenplan voor schrijven (gebruik de afbeelding). Laat studenten aan elkaar uitleggen waarom het verstandig is om niet alles tegelijk te doen, maar de verschillende stappen uit elkaar te trekken. Antwoord: omdat het té veel taken zijn op één moment (lees hierover meer hoofdstuk 3). Besteed ook aandacht aan het feit dat een tekst niet in één keer goed hoeft te zijn!
- Vervolgens laat je studenten de uitslag van de test [Wat voor schrijver ben jij?](#) (HvA & UvA, z.d.) in tweetallen bespreken. Wat kwam er uit? Wat vonden ze opvallend? Met welke tip en/of advies gaan ze oefenen bij de eerstvolgende schrijfofdracht voor PL1? Laat ze de tips voor zichzelf noteren.
- Daarna kun je nog iets meer vertellen over het geven van feedback aan elkaar. Belangrijk: vaak ben je als schrijver blind voor onlogische stappen in de tekst, voor taal- en schrijffouten etc. De boodschap is dus: vraag altijd feedback aan iemand vóórdat je een schrijfofdracht inlevert. Belangrijk argument: een goed geschreven tekst zorgt ervoor dat de inhoud 'zichtbaar' wordt, waardoor je vaak ook een beter cijfer krijgt!
- Laat de studenten tot slot uitzoeken welke schrijfproducten zij moeten opleveren voor PL1. Maak samen een planning: wanneer kunnen er conceptteksten klaar zijn en wanneer is dus een goed moment om feedback te geven op elkaars teksten? Spreek af wanneer wie aan de beurt komt met welke tekst of opdracht.

2.2 Les(sen) klinisch redeneren: oriënteren op de opdracht én een eerste versie schrijven

Lesdoelen:

- Student kent de stappen 1 tot en met 3 van het schrijfproces.
- Studenten oriënteren zich op de vorm en de inhoud de opdracht klinisch redeneren.
- Studenten oefenen met het maken van een tekstschema of schrijfplan en met doorschrijven¹.

Voorafgaand aan de les:

Als voorbereiding op deze les(sen) doen de studenten het volgende:

- Ze lezen op Canvas over stap 1: voorbereiding op de schrijfopdracht, stap 2: het schrijven van een eerste versie en stap 3: herschrijven van de tekst.
- Ze oriënteren zich op de opdracht klinisch redeneren: welke onderdelen bevat deze opdracht? Wat wordt er van hen verwacht? Welke informatie hebben ze nodig om een inleiding te schrijven bij deze opdracht?

Tijdens de les:

- Bespreek met studenten of ze vragen hebben over de informatie op Canvas.
- Bespreek de oriëntatie op de opdracht klinisch redeneren: wat zijn de inlevereisen? Welke onderdelen? Hoe zit het met de beoordeling? Hoe lang mag de uitwerking zijn. Et cetera.
- Ga vervolgens aan de slag met het schrijven van de inleiding:
 - o Bespreek plenair wat er in de inleiding moet staan, denk aan: wat voor soort opdracht is het, in kader waarvan, korte uitleg over klinisch redeneren, verschillende onderdelen die de opdracht bevat.
 - o Laat studenten een tekstschema of mindmap maken van hoe zij denken dat hun inleiding er uit moet zien.
 - o Doe met de studenten vervolgens een oefening met doorschrijven¹. Tijdens het schrijven mogen studenten hun tekst niet teruglezen of verbeteren. Dingen die ze niet weten, laten ze even 'open', bijvoorbeeld door op te schrijven 'later opzoeken' of 'bron'. Bij voorkeur laat je de studenten met pen en papier werken. Geef ze als opdracht: schrijf een eerste versie van de inleiding bij de opdracht Klinisch redeneren (150 tot 200 woorden) waarin je aan de lezer (je docent) uitlegt wat je in deze opdracht gaat doen. Je hebt daar 5 tot 10 minuten voor. Lees je tekst niet terug tijdens het schrijven en ga ook niet tijdens het schrijven je tekst al verbeteren.

¹ 'Doorschrijven' betekent dat een schrijver tijdens het schrijven van een eerste versie vooral focust op het produceren van tekst. De techniek van het doorschrijven kun je uitstekend gebruiken voor het schrijven van een eerste versie (stap 2 in het schrijfproces) aan de hand van een tekstschema (dat je hebt gemaakt in stap 1). Sommige schrijvers gebruiken doorschrijven ook al in stap 1, bijvoorbeeld om helder te krijgen wat ze al weten over een onderwerp of om hun gedachten te ordenen. Bij het doorschrijven kan het helpend zijn om niet op een computer te schrijven, maar met pen en papier. Op een computer is de verleiding veel groter om alvast even iets te doen aan de lay-out of een typefout meteen te verbeteren. Allemaal afleiding die je focus verlegt van waar het om gaat: de verhaallijn vasthouden. Dat is dan meteen ook wat doorschrijven oplevert: samenhang in je tekst en een heldere structuur. Hoe dat komt? Door het doorschrijven dwing je jezelf om tempo te maken en te focussen op de lijn van je verhaal (Ackermann, Osseweijer, Schmidt, Van der Molen, Van der Wal & Polak, 2018; Oost, 2005).

- Na 5 minuten mogen de pennen neergelegd worden en geef je de studenten gelegenheid om hun eigen tekst even na te lezen en/of te pauzeren.
- Daarna klassengesprek: hoe was dit om te doen? Wat is het eindresultaat? Vraag daar op door, zowel als het positief als negatief is? Wat levert 'doorschrijven' op? Wanneer werkt het wel? Wanneer werkt het niet?
- Tot slot kun je – als dat nog niet is gebeurd – met de groep afspraken maken over wanneer ze peer feedback gaan geven op elkaars opdracht klinisch redeneren.

2.3 Les(sen) onderzoekend vermogen: herschrijven van de tekst en het geven van feedback

Lesdoelen:

- Studenten weten waarop je kunt letten bij het herschrijven van een tekst.
- Studenten zijn zich bewust van hun eigen aanpak bij het herschrijven van teksten.
- Studenten geven feedback op elkaars tekst.

Voorafgaand aan de les:

Als voorbereiding op deze les(sen) lezen studenten op Canvas over:

- Stap 3: herschrijven van de tekst
- Objectieve en wetenschappelijke schrijfstijl
- Correct Nederlands

Tijdens de les:

In de les(sen) kun je het volgende opdrachten doen en/of werkvormen inzetten:

- 'Schrijven is schrappen' is een uitspraak van de Vlaamse schrijver Willem Elschot. 'Kill your darlings' komt van de Amerikaanse schrijver William Faulkner. Zet beide uitspraken op het bord. Opdracht: bedenk in tweetallen wat deze uitspraken betekenen voor iemand die aan het schrijven is? Wat heb je hier aan als je bezig bent met een schrijfopdracht?
- Pak het stappenplan voor schrijven erbij (afbeelding). Verken in een klassengesprek wat de studenten weten over het herschrijven van teksten en hoe ze dat nu al aanpakken of denken te gaan aanpakken. Vragen die je kunt stellen: waar let je op als je tekst gaat verbeteren? Is er een volgorde of let je op alles tegelijk? Toelichting: een volgorde is handig: eerst inhoud en structuur, daarna pas spelling/stijl). Wat zijn tips die helpen om je tekst te verbeteren? Denk bijvoorbeeld aan: hardop voorlezen, aan iemand anders laten lezen, e.d. Laat groep met suggesties komen. Tot slot: wie doet dit al zo? Waarom wel of niet?
- Bespreek met elkaar hoe jullie de peer feedback in de klas willen organiseren: wat is prettig? Wie wil wanneer? Waar gaan jullie dan op letten?
- Zet een tekst van een student op het projectiescherm. Waarop wil hij of zij feedback? Geef de groep een minuut of 5 tot 10 – afhankelijk van de lengte van de tekst – leestijd. Wat valt op? Wat is al goed? Wat kan beter? Aspecten waarop gelet kan worden: inhoud, begrijpelijkheid, structuur/samenhang, lay-out, spelling/stijl en bronvermeldingen. NB Geef ook ruimte voor positieve feedback: wat gaat goed, wat is sterk aan de tekst!

Hoofdstuk 3. Achtergronden bij Beter schrijven in Praktijk leren 1

3.1 *Waarom aandacht voor schrijfvaardigheid?*

Van studenten verwachten we dat ze goed gestructureerde teksten kunnen schrijven in correct Nederlands, waarin de verbanden helder zijn. We verwachten ook dat studenten zich tijdens hun studie ontwikkelen tot betere schrijvers, die complexere beroepsproducten kunnen schrijven in een objectieve, wetenschappelijke stijl. In de praktijk blijken veel studenten dat lastig te vinden, niet alleen in de propedeuse, maar ook nog bij afstuderen. Wat is hiervan de oorzaak?

Ten eerste is schrijven een complexe vaardigheid. Naast dat je als schrijver moet weten wat je schrijft en voor wie, houd je je bezig met structureren, verbanden leggen, formuleren, vormeisen en taaleisen. Door het gebruik van computers zijn we geneigd om in één keer de goede tekst op papier te krijgen. Relatief onervaren schrijvers kunnen dat helemaal niet, zo blijkt uit onderzoek (Oost, 2005; Kuipers, 2014; Van der Westen, 2012ab; Wertenbroek et al., 2016).) én dat zien we terug in de praktijk. Teksten van studenten zijn vaak slecht gestructureerd én de samenhang tussen alinea's en zinnen ontbreekt. Buiten dat zitten er vaak nog veel spel- en taalfouten in.

Ten tweede besteden we in het onderwijs vooral aandacht aan hoe het schrijfproduct er uit moet zien (inlevereisen en rubrics), terwijl er nauwelijks tot geen aandacht is voor het schrijfproces – hoé pak je het schrijven van een complexe tekst aan? Voor reflectie op dit schrijfproces is al helemaal geen aandacht. Wat ging er goed? Wat zijn ontwikkelpunten? En hoe ga je daar een volgende keer aan werken?

Ten derde blijkt dat studenten in de bachelor Verpleegkunde weinig feedback krijgen op hun teksten. Tot aan het advies geven we alleen summatieve feedback op schrijfopdrachten en geen formatieve feedback. Uit didactisch onderzoek (Hattie, 2009; Hattie & Timperley, 2007) is bekend dat studenten juist leren van de formatieve feedback die zij krijgen. Het is de uitdaging om formatieve feedback te organiseren, zonder dat het docenten extra tijd kost. Het werken met peer feedback lijkt daar een goed instrument voor.

3.2 *Kaders voor schrijfonderwijs*

Op basis van een analyse van de kaders – BN2020 (Lambregts, Grotendorst & Van Merwijk, 2015), Dublin-descriptoren (NVAO, 2004), referentiekader taal van commissie Meijerink (2009), onderwijsvisie van HU (2015) –, interviews met docenten én studenten en onderzoek over hoé studenten beter leren schrijven, hebben we een aantal uitgangspunten geformuleerd voor het schrijfonderwijs. Dat zijn:

- Besteed meer aandacht aan het schrijfproces: hoé pak je een complexe schrijftaak aan?
- Zorg voor schrijfonderwijs dat 'just in time' is, gekoppeld aan schrijftaken in onderwijs.
- Organiseer formatieve (peer) feedback.
- Laat studenten reflecteren op het eigen schrijfproces.
- Geef voorbeelden van goed geschreven beroepsproducten.

3.3 Plek in het onderwijs: Praktijk Leren 1

In PL1 werken we in het flankerend onderwijs met kleine groepen aan een aantal schriftelijke beroepsproducten: opdracht klinisch redeneren en onderzoekend vermogen. Dat maakt deze lessen bij uitstek geschikt voor het werken aan een betere schrijfvaardigheid. De studenten werken aan concrete schriftelijke beroepsproducten, de lessen zijn flexibel in te richten, peer feedback valt goed te organiseren, én er is ruimte in het programma om per groep te kijken wat nodig is. Afgezien zijn de PL1-opdrachten de eerste schrijfopdrachten in de bachelor. Door in de propedeuse veel nadrukkelijker aandacht aan het schrijfproces te besteden, hopen we dat studenten aan het einde van de studie beter in staat zijn dan voorheen om hbo-waardige beroepsproducten te schrijven.

3.4 Jouw rol als PL1-docent: taalontwikkelen lesgeven

Met deze aanpak vragen wij van jou als vakdocent om een rol te spelen bij het verbeteren van de schrijfvaardigheid van studenten. Dit wordt ook wel taalontwikkelen lesgeven genoemd:

‘Taalontwikkelen lesgeven is een manier van lesgeven waarin elke docent of leerkracht (ook de niet-taaldocent) nadrukkelijk een rol speelt in het stimuleren en begeleiden van het proces van taalontwikkeling van studenten, leerlingen of kleuters.’ (Alladin & Van der Westen, 2009)

Dat betekent dat alle docenten die beroepsgerichte schrijfopdrachten begeleiden, kennis hebben van het schrijfproces en in staat zijn om studenten te ondersteunen in de ontwikkeling van hun schrijfvaardigheid. Dat is ook nodig, want het is een integrale vaardigheid waarbij vakinhoud en schrijfvaardigheid bij elkaar komen.

Sommige docenten zijn misschien huiverig om aan de slag te gaan met het verbeteren van de schrijfvaardigheid van studenten en denken ‘ik ben niet zo goed in Nederlands’. Let wel: het gaat bij *Beter schrijven in Praktijk Leren 1* juist om het onder de knie krijgen van het schrijfproces, dus de verschillende stappen die je moet zetten om een goede tekst te schrijven. Dat betekent veel aandacht voor de voorbereiding, het schrijven van een eerste concept, herschrijven én voor het geven van peer feedback. Dat betekent vooral: je verhaal leren verwoorden én logische relaties leren leggen. Het correct Nederlands schrijven is maar een heel klein aspect van het beter leren schrijven!

3.5 Stappenplan voor schrijven: ervaren versus onervaren schrijvers

Oost (2005), Van der Westen (2012a), Meestringa en Ravesloot (2014), en Ackermann et al. (2018) betogen dat aandacht voor het schrijfproces – hoé pak je het schrijven van een complexe tekst aan? – een cruciale factor is om studenten in hun opleiding beter te leren schrijven. Goede schrijvers schrijven de eerste versie over het algemeen in korte tijd, waarbij zij veel aandacht besteden aan de samenhang en structuur van de tekst en weinig aandacht aan voor formulerings, stijl en taalgebruik.

Ervaren schrijvers	Stappen in schrijfproces	Onervaren schrijvers
Veel tijd	Stap 1: voorbereiding op schrijfopdracht:	Weinig tijd
Weinig tijd	Stap 2: schrijven eerste versie	Veel tijd
Veel tijd	Stap 3: herschrijven van de tekst op:	Weinig tijd

Bij het verbeteren van de schrijfvaardigheid is het belangrijk dat studenten leren om die stappen te onderscheiden. We hanteren daarbij het volgende stappenplan:

De stappen zijn niet strikt lineair: een schrijver schakelt vaak heen en weer tussen de stappen. Meer informatie over de inhoud van de stappen vind je op de Canvaspagina [Schrijven van beroepsproducten](#). Je kunt studenten daar ook naar doorverwijzen.

Hoofdstuk 4. Leestips

Studenten én docenten vinden meer achtergrondinformatie op de Canvaspagina [Schrijven van beroepsproducten](#). Hier staan voor studenten ook een aantal opdrachten die helpend zijn om de verschillende stappen van het schrijfproces te doorlopen. Daarnaast geeft de [Taalwinkel](#) van de (HvA & UvA, z.d.) veel relevante informatie over de stappen van schrijfproces, van voorbereiding tot en met afwerking van je tekst.

Onderstaande materialen kun je als docent gebruiken als je je als nog verder wilt verdiepen in de stappen van het schrijfproces en/of taalontwikkelen lesgeven:

- [MOOC Beter schrijven in het hoger onderwijs](#) (HvA/UvA, 2018);
- *Zelf leren schrijven: Schrijfvaardigheid voor psychologie, pedagogiek en sociale wetenschappen* (Ackermann et al., 2018);
- *Handboek academisch schrijven: In stappen naar een essay, paper of scriptie* (De Jong, 2015);
- [TOL-zine](#), een digitaal magazine met filmpjes en achtergrondinformatie over taalontwikkelen lesgeven (Samenwerkingsverband Aansluiting Voortgezet Onderwijs-Rotterdamse Hogescholen, 2018);
- [Taalontwikkelen lesgeven in het hoger onderwijs: hoe doe je dat? Leidraad 2014](#) (Dienst studieadvies van de Arteveldehogeschool, 2014).

Bronnenlijst

- Alladin, E., & Van der Westen, W. (2009). Taalontwikkelen lesgeven in het hoger onderwijs. In Van Hooren, S. & Mottart, A. (Red.), *Drieëntwintigste Conferentie Het Schoolvak Nederlands* (pp. 164-168). Gent: Academia Press.
- Ackermann, M., Osseweijer, E. Schmidt, H., Van der Molen, H. Van der Wal, E., & Polak, M. (2018). *Zelf leren schrijven: Schrijfvaardigheid voor psychologie, pedagogiek en sociale wetenschappen*. Amsterdam: Boom Uitgevers.
- Boogaard, M. (2010). *Taalvaardigheid van A1 tot en met 4F. Vergelijking van de beschrijvingen van taalvaardigheidsniveaus zoals gegeven in het Europees Referentiekader, door de Commissie Meijerink en in de notitie Talige Startcompetenties Hoger Onderwijs*. Amsterdam, INHolland.
- De Jong, J. (2015). *Handboek academisch schrijven: In stappen naar een essay, paper of scriptie*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Dienst studieadvies van de Arteveldehogeschool (2014). *Taalontwikkelen lesgeven in het hoger onderwijs: hoe doe je dat? Leidraad 2014*. Gent: Academia Press Gent
- Hattie, J. A. C. (2009). *Visible learning: a synthesis of over 800 meta-analyses relating to achievement*. London: Routledge.
- Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The Power of Feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81–112. doi:10.3102/003465430298487
- Hogeschool van Amsterdam & Universiteit van Amsterdam (z.d.). *Taalwinkel, hét online adviespunt HvA en UvA*. Geraadpleegd op 1 juli 2019, via <https://www.taalwinkel.nl/>
- Hogeschool Utrecht (2015). *Onze Wereld van Morgen: Visie op Onderwijs*. Utrecht: auteur.
- Kuipers, Y. (z.d.). *Schrijfonderwijs in het HBO heeft reflectie en revisie nodig*. Geraadpleegd op 15 maart 2019, van https://www.academia.edu/12292798/Schrijfonderwijs_in_het_HBO_heeft_reflectie_en_revisie_nodig
- Kuipers, Y. (2014). *Vaardiger schrijven: Een motivatie en aanpak ter verbetering van de schrijfvaardigheden van HBO Landbouwstudenten (Scriptie)*. Educatieve Masteropleiding Nederlands, Noordelijke Hogeschool Leeuwarden.
- Lambregts, J., Grotendorst, A., & Van Merwijk, C. (2015). *Bachelor of Nursing 2020: Een toekomstbestendig opleidingsprofiel 4.0*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Meestringa, T. & Ravesloot, C. (2014). Schrijven in het voortgezet onderwijs: Een stand van zaken. *Levende Talen Magazine*, 101(8), pp. 22-27.

Meijerink, H.P. (2009a). *Over de drempels met taal en rekenen: Hoofdrapport van de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen*. Enschede: Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen.

Meijerink, H.P. (2009b). *Over de drempels met taal: De niveaus voor de taalvaardigheid, onderdeel van de eindrapportage van de Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen*. Enschede: Expertgroep Doorlopende Leerlijnen Taal en Rekenen.

NVAO (2004). *Shared 'Dublin' descriptors for Short Cycle, First Cycle, Second Cycle and Third Cycle*. Geraadpleegd op 27 maart 2019, van <http://www.jointquality.org/content/ierland/Shared%20descriptors%20Ba%20Ma.doc>

Oost, H (2005). *Een onderzoek rapporteren*. Baarn: HB uitgevers

Werkgroep Inclusief en taalontwikkelen lesgeven (2018). *Zin in TOL. Een introductie op inclusief en taalontwikkelen lesgeven: een methode voor alle docenten in vo, mbo en hbo*. Rotterdam: Aansluiting Voortgezet Onderwijs-Rotterdamse Hogescholen.

Wertenbroek, E., Cornelisse, M., Engelsman, M., Van den Heuvel, K., Huysmans, R., De Zeeuw-Oprel, R., Hutten, S., Van Atten, R., & Smeman, M. (2016). *Vo-hbo: dat is andere taal! Naar een doorlopende leerlijn taalvaardigheid Nederlands in de regio Rotterdam*. Rotterdam: Aansluiting Voortgezet Onderwijs-Rotterdamse Hogescholen.

Van der Westen, W. (2012a). Schrijfvaardigheid: feedback, peer feedback en zelfbeoordeling. Den Haag: Haagse Hogeschool. In A. Mottart & S. Vanhooren, S. (Red.), *Zesentwintigste conferentie Het Schoolvak Nederlands*. Gent: Academia Press.

Van der Westen, W. (2012b). Al het goede in drieën: naar taalontwikkelen feedback op schrijfproducten in het hoger onderwijs. In A. Mottart & S. Vanhooren, S. (Red.), *Zesentwintigste conferentie Het Schoolvak Nederlands*. Gent: Academia Press.